

סוף קא הדרא גוילה בעיניה ותנן כל הנולד מן משלמין כשעת הגוילה אמר ליה לא אמינא לכו דכי יתיבנא בדינא לא תימא לי ולא מידי דאמר הונא חברין אנא ושבור מלכא אחי בדינא האי נברא גולניא הוא ובעי למיקנסיה הרי אם יר בית דין תקיפא לפי האדם צריך לקנוס אותו כדי שלא יעשה אחר כך:

תתתקפד. כתיב (שמות יח כא) ואתה תהזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע כיון שכתוב יראי אלהים למה הוצרך לומר אנשי אמת ושונאי בצע לומר מי שאינו אמיני ואוהב בצע אינו ירא שמים אלא יש אדם ירא שמים ורואה בעיניו חכמה ואינו מכין את חכמתו אליבא דהילכתא וטובים חלוקים עליו וחכמתו נראית אולת בעיניהם ואינו חוזר מדבריו שנראית לו שהוא אומר אמת ואין לו לדין אלא מה שעיניו רואות מה שנראה לו טוב וזה לא יתכן שישב בדין לכך אמר אנשי אמת ויש אדם שנחנה מחבירו כנון שמקבל ראובן משמעון ושמעון בורר לו ראובן לדין וראובן ירא אלהים ורואה ראובן ששמעון חייב והוא מוכה את שמעון ואומר ללוי אני אשלם לך מה ששמעון חייב לך ואין לך הסדר בזה הדין וזה לא יתכן לראובן שיוכה את החייב כי אחרים שידעו שיוכה את החייב כשיבא לידם כזה העניין יוכו כמו כן את החייב ולא ישלמו לכך אמר שונאי בצע ואמר יראי אלהים:

תתתקפה. כתיב (נחמיה ז ב) ואצוה את חנני אחי ואת חנניה שר הבירה על ירושלים כי הוא כאיש אמת וירא את האלהים מרבים איש אמת לא נאמר (א) אלא כאיש אמת יש איש אשר לא יהיה משקר ולא יעזור למי שהוא עושה רע ולא ידבר הדין עם מי שהוא עושה שלא כדין בידעתו אבל אם שונא לאדם אחד שעשה לו רעה ואוהב את מי שעשה לו טובה אם יש ביניהם דברי ריבות בין אוהבו ובין שונאו או נראה בעיניו שהדין עם אוהבו והשקר עם שונאו ולאיש אמת נראה שהדין עם שונאו על זה וכל זמן שמטיב לו האדם נראה בעיניו שהוא צדיק וכשלא ייטיב לו נראה בעיניו שהוא רע אבל איש אמת אם יעשה לו כל טובה ואם יעשה רע לא יהא סבור שהדין עמו ויודע ששקר עמו ואם אותו שעושה לו רעה אומר כדן לא ישתנה דעתו ואם אותו אמיני ירא את השם אע"פ שהוא שונאו ועשה לו רעה לא יאמר אלא האמת ותחנניה שר הבירה כשבא לידו מן שונאו או מן אוהבו אמר שמא דעתי לטובה עם אוהבי ולא יהיה דעתי לטובה עם שונאי ואמר ניתן את זה הדין על פלוני איש אמת ומה שהוא יאמר יהא עשוי אע"פ שלא יהיה נראה לי בלבי כי לבי כאהובי וזהו כאיש אמת וירא את האלהים מרבים שואל על כל דבריו ועושה כדבריהם:

דין חרם ושבועה.

תתתקפו. כתיב (תהלים צב ח) בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד פירושו אם תראה אנשים עובדי חרם ואינם נותנים מס כפי שיש להם הרי גזלים את הרבים ומצליחים הם וזרעם דע כי לרעתם אם אין דין בעולם הזה יש דין לרוחו של אדם לאחר מותו לנשמתו ואותם הרעים

תתתקפה. (ב) עיין זוהר משפטים קכ"ב א'.

שעושים עולה ועוברים חרם אומרים הכל תלוי במול נם העולם הבא לפי שחוטאים ואין נענשין על כל מה שעושים ועליהם אומר להשגדם עדי עד בעולם הבא וכמה מלשינים ומפסידים ממנו של נקיים לנוים יהיו בניהונם עם הנוים כרי שלא יאמרו והלא היהודים נרמו והיו שנאמר (ישעיה א כח) ושכר פושעים וחטאים יחדיו ודע וראה שאין נכשלים כמו בחרם שהרי עכן עבר על החרם ונפל לפני העי כשלשים וששה איש וכן יונתן בן שאול עבר על החרם זו שבועת אביו והוא לא היה שם בהשביע אביו את העם ולא עשה כי אם טעם מן הדבש ולא ענהו ורצה שאול להמיתו [דף קכ"ז] הרי למדנו כמה גדול כח השבועה כי בעבור שנשבעו בפילגש בגבעה המיתו טף ונשים והתורה אמרה (דברים כד טז) לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות ובעבור השבועה הרנו הנשים והטף ואת יבש גלעד ובעבור השבועה החיו הגבעונים ויעקב היה יודע בעשו שהיה רשע ואעפ"כ (א) האמינו בשבועה לפי שהיו חופסין בשבועה כל המצות כי אדם מאמין לחבירו בשבועה (ב) ואם אינו חושש בשבועה חשוד על הכל לכך נאמר (שמות כ ז) כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא לכך יזהר אדם בשבועה הואיל שכן המורה שנהרגים מ' שלא פשע עליה כמעשה פילגש בגבעה ויבש גלעד ובעבור שבועה שלא ידע יונתן רצה אביו להמיתו ואפי' יעקב האמין לעשו בשבועה ובשבועה חרב הבית ונהרגו כמה אלפים ועוורו עיני צדקיהו ולא לו לבדו התשלום אלא נפרעים מן הרבים ונפרעים לעולם הבא מן אותו הנשבע לשוא כאילו הרג בירו את כולם לכך לא ינהג אדם לישיבע אפי' על אמת ולא ישמע מבני ביתו ומאשר בירו למחות לישיבע אפי' באמת שפעמים ישבע לשקר וכן אל יזכור שם שמים שמא יזכור לבטלה הרי נפרעין מן הכל בעבור אחד שנשבע ונפרעין מזה שנרם רעה לכל והיו שנאמר (קהלת ט יח) וחטא אחד יאכזר טובה הרבה (חבקוק ב ד) וצדיק באמונתו יחיה וכן כתוב בנשבע (קהלת ט ב) כאשר שבועה ירא וכן כל עבירה שהאדם גורם בעונו להפרע מאחרים וכזמן הזה אין תקנה לישראל אלא שבועה וחרם וכל העובר עליהם נפרעין ממנו ומורעו והשומר חרם הקב"ה יתן לו טובה כי אין לך דבר עון גדול ממי שעובר על החרם אין לו תקנה אחר ששויקר וגרם רעה לעולם שנאמר בעקב (יהושע כב כ) והוא איש אחד לא גוע בעונו וכן כשמשמין הקהל חרם על צורכי ממון שיתן כל אחד מן הליטרא כך וכך ואם אחד עובר על החרם וממעט לתת נמצא שנוול את כולם שהם צריכין להוסיף ולהרבות ואין תשובה לו כי גול את הרבים וגורם רעה לאחרים ראה מעכן שנרם רעה לרבים וחייבוהו סקילה בעובר ע"ז ואעפ"כ שהמיתוהו לא היה לו לבא לעולם הבא אלא שהודה על שעשה מעילה. וראה יונתן לא היה בהשביע שאול את העם וגרם רעה לכל העם שלא ענהו באורים ותומים ולא רדפו אחר אויביהם והיה חייב מיתה דכתיב (שי"א יד לט) אם ישנו ביונתן וגו' ימות אלא שהעם ידעו והוא לא ידע וגם התשועה היתה על ידו ומסר נפשו למות (ג) ומשמעת היתה ולא לחם ואנוס היה אעפ"כ אמר לו שאול חייב מיתה אתה מי שעובר במזיד על אחת כמה וכמה שאין לו חלק לעולם הבא (ד) הרי אם לא הודה עכן לא היה בא לעולם הבא מכאן למדנו שכל העובר על החרם אין לו חלק לעולם הבא ורוב גוירות כאות על הציבור מפני שמחניפין ואין עושים עונש גדול על עוברי חרם והקב"ה מקבץ על עונות של חרם ולבסוף מביא גוירה והורג את כולם שנאמר (ירמיה כג י) מפני אלה אכלה הארץ שמחניפין לעוברים על החרם:

תתקפו. (ב) בראשית כ"ה ל"ג. (ג) בכל בו ס"י קל"ט: כל העובר על החרם כאילו עובר על כל התורה כולה. (ד) מדרש שמואל פ"ז. (ה) ילקוט יהושע רמז י"ח.

ספר חסידים

תתתקפז. ראשי הקהל החרימו מי שיודע בחבירו שננב אותו חסין לפלוני שיגיד מקצתם יצאו לחוץ אמרו להם למה יצאתם אמרו אין אנו נכנסים לחרם שלכם לפי שכבר נשבענו שלא ליכנס בחרם שלכם אמרו חכמי הקהל שבועה שלכם אינה כלום אם כן ישבע אדם שלא לתת מס ועליכם נאמר (דברים כט יח) והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך וכתוב (שם שם יט) לא יאבה ה' סלח לו אמרו אם כן תתירו לנו את שבועתינו (א) יש חכמים שאמרו יתירו להם ויש אמרו לא יתירו להם ויעברו על השבועה ויקבלו דין על כך ולא יוסיפו לעשות עוד כדבר הרע הזה עוד במקום אחר לא היו עושין דין... על של דייגין אמרו הטובים אין אנו נכנסין בחרם שלכם כי העונש על שבידס למחות: **תתתקפה.** אחד רע לא היו יכולין לדחוק אותו ליתן מס כי היה אלם ולבסוף לקחו כל אשר לו הוא גול את הקהל והקביה עשה שלקחו ממנו כל אשר לו:

תתתקפז. (א) מן הצדיקים נפרעין לאלתר: **תתתקף.** אחד יהודי טוב היה לו תכשיטי זהב ונתנו חרם מן הכסף ומן הזהב ליתן כך וכך מן הליטרא ושכח ולא נתן מן הזהב ולאחר זמן זכר ונעשה שהפסיד את הזהב:

תתתקצא. (ב) [ע"ב]. **תתתקצב.** אחד היה לו במה להתפרנס וביקש מן הקהל שלא יתן מס שיפטר והוה כי היה כל היום לומר ולאחר שנים הפסיד מה שהיה לו אמר כדון נעשה לי מה שלא נתתי למס הפסדתי בפעם:

תתתקצג. (ג) כתיב (משלי כא כג) שומר פיו ולשונו שמר מצרות נפשו (א) חקר ר' אחר זרעו של ר' טרפון שהיה אומר אקפח את בני ונעשה שאמרו לו אין לו בן אבל בת יש לו לכך לא ישבע אדם בחיי בניו ולא יאמר באביו ובאמו ולא יאמר כך יזכה לעולם הבא לא ישבע לאדם אם יאמינו לו יאמינו ואם לאו אל יהי חושש:

תתתקצד. (ד) מי שרניל לישבע ואין אדם מוקיקו לירי שבועה אסור לדבר עמו: **תתתקצה.** (ה) יהודי אחד היה צריך שישבע לו הגוי שאל לחכם אם יוכל להשביעו כך שיאמר לנכרי באלהי אברהם יצחק ויעקב אמר לו החכם הרי כתיב (בראשית לא נג) אלהי אברהם ואלהי נחור ישפטו בינינו אלהי אביהם וישבע יעקב בפחד אביו יצחק לא אמר לו יעקב תשבע באלהי אברהם או בפחד יצחק או באלהי יעקב כי יודע היה יעקב שלבן היה מאמין בתרפים ואמר (שם שם נ) ראה אלהים ער מי שהוא אלהי ולא הזקיקו יעקב כך הנכרי אם תאמר לו אלהי אברהם דעו על תעותיו ואלהותו ואם תאמר לו תשבע באותו שלא נולד ולא נהרג הרי אותה שבועה לא יהא חושש בה וישקר ואחיה תגרום וכתוב (תהלים קמ"ח) אשר פיהם דבר שוא לכך חדל לך:

(ב) נסיון זה נכפלו עוד הפעם שני סיונים הקדומים. (ג) ס"ז. (ד) נכפלו עוד לכך נזכר נסיון מסמל"ז ונזכר סיון ס"ט. (ד) ס"ז.

תתתקפו. (ב) דין זה מובא ביו"ד סי' רכ"ח סל"ג וכתב הב"י בשם תשובה להרמב"ן כי צריך לשאול על שבועתו ויעיין בחשב"ן ח"ב סי' קכ"ג.

תתתקפז. (ב) קדושין מ' ב'.

תתתקצג. (ב) בבא מציעא פ"ה א'.

תתתקצו. (ב) איש אחר היה מחוייב שבועה לנוי אמר מה אעשה אם אשבע באמת ואוציא כספי מידו בשבועת אמת ותתן חציו לצדקה אמר מי שאמר מוטב שתשבע באמת והחכם אמר אפילו אם תתן כולו לצדקה ומשלך עוד תוסיף לצדקה מוטב שלא תתן לצדקה (ג) ואל תשבע אפילו באמת (א) כמה כרכים נחרבו עבור שבועת אמת (ג) לכך יזהר אדם שיעשה עם הנוים ועם היהודים בפני עדים: **תתתקצו. (ד)** יהודי אחד העלילו עליו גוים ואמרו לו כך וכך עשית לנו והוצרך לישבע שלא עשה ונשבע באמת אמר לחכם אני מצטער שנשבעתי אע"פ שבאמת נשבעתי ובעל כרחי הוצרכתי לישבע כדי שלא ימיתוני לפי שאבי ואמי לא נשבעו מעולם אפילו באמת אמר לו החכם אם תחפון שיחכמו לך קבל עליך שלא חזיר שם שמים לא באמת ולא כחנם לא כלעז ולא בשום לשון כמו שרגילים לומר כך יעזוני ה' ואתה אל תאמר כך אלא כשתקרא בסמוך ואפילו אל יהי לך משא ומתן אלא אם תוכל להאמין בלא שבועה כדי שלא יביאך לירי שבועה: **תתתקצו. (ה)** בתיב (תהלים קיט קן) נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך אבל בזמן הזה אין נשבעין שמא יעבור אבל הראשונים אם היו ממיתין אותן לא היו עוברים על שבועתם:

תתתקצו. (שמות כ ו) לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא ומתרגמינן לשקר למנא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא לשקרא לכך תירגם למנא שלא תשבע בהנם אבל לא ינקה לא כתבו על שנשבע בהנם לא ינקה כל העולם ולפי שאמרו (א) שאמר האלהים כך אמר רב וחד אמר האלהים כך אמר רב לבו אנסו ולא ינקה שילקה כל העולם. . .

תתת. (ו) שר אחד אמר ליהודי יש בידך ממון של פלוני והוא חייב לעבדי ותן לעבדי ואמר אין לי ואמר תשבע שאין לך ורצה לישבע אמרו לו זקני עירו איך תשבע אמר הרי אמרו תן לו משלו שאתה ושלך שלו וכתוב (דה"א כט יד) כי ממך הכול ומידך נתנו לך הרי מה שכירי שלי ושל חבירי הכל של הקב"ה הרי אין לי אמרו חלילה לישבע על זה אמר (א) והלא נודרין לחרמין וכו' אמרו לו אינו דומה לאותו דבר ואותו דבר אינו נשבע לשקר שלא אמר על דעתי תשבעו) כיון שבעבור שבועת שקר נענשים כל העולם למה לא צוה תורה להמיתו אם תאמר לפי שיכול לומר שכחתי והלא בית דין מלקין אותו [דף קכ"ח] אלא כיון שבקל לבו אנסו ועוד כיון שעל זה מביא קרבן:

תתת. (ז) שר אחד היה רע ליהודים שבעירו והיו רוצים לברוח משם ותפושם עד שדחקם שנשבעו לו שלא יברחו משם ואם תאמר ישאלו על השבועה ויתירו להם היה חילול השם ועוד לא יאמין יותר ליהודים ושם יתפוס

(ב) תתתקצו. ונכחל בסידים מ"ח. (ג) כעין זה לעיל סידים מ"ח. (ד) כעין זה לעיל סידים מ"ח. (ה) כעין זה לעיל סידים מ"ח.

(ד) מ"ח. (ה) מ"ח. ובעין זה לעיל סידים מ"ח. (ו) מ"ח. (ז) מ"ח. (ח) מ"ח.

תתתקצו. (ב) מדרש רבה מסות פכ"ב והנה הרמב"ם בספר המצות מצוה ז' מונה את השבועה למצוה וכן בספר הו"ד הלכות שבועות פ"א ה"א: שהשבועה בשמו הגדול והקדוש מדרבנן העבודה היא. אבל הרמב"ם בהשגותיו על ספר המצות מביא ממדרש תנחומא: אם יש לך המדות הללו אתה רשאי לישבע ואם לאו אי אתה רשאי לישבע ויעוין תשובות חתם סופר חלק ח"מ סי' צ' מביא ראיה לדבריו רבנו מקהלת מ' ב': כאשר שבועה ירא ר"ל לישבע באמת. ויש להעיר כי הנעזרי מחיה ה' כ"ג אומר: אני אומר לכם לא תשבעו כל שבועה. ויעוין רש"י שבועות ל"ט א' ד"ה שבועה.

תתתקצו. (ב) שבועות כ"ו א'.

תתת. (ב) נדרים כ"ו ב'.

אחד ולא יניחו בשבועה עוד אלא יתעסקו עם המלך או עם שר גדול לקחת אותם משם על כרחם:

תתתרג. ב. בעיר אחת היה שר רע והיה רוצה להעביר את היהודים שבעיר מן הדת וברחו ואמרו קהילות לגזור חרם שלא ידור יהודי עוד בעיר לעולם אמר (3) להם החכם אל תתנו מכשול לפני הדורות הבאים אחרינו אלא תגורו לזמן שהשרים בחיים החכם עיניו בראשו של דבר:

תתתרג. ב. כבר היו זקנים חכמים יושבים ושאלו לפניהם פלוני ופלוני אנשים ונשים נתפשו בעיר והיו דוחקים אותם לעשות מלאכה בשבת ויש שדוחקים אותם לאכול נבילות ולא יכלו לברוח כי היו שומרים אותם וביקשו מן הגוים שיתנום ללכת לצאת עד זמן ואמרו הגוים תשבועו על עשרת הדברות שתשובו בזמן פלוני ויש אומרים כך היה בעיר אחת יהודי תפוש נתנוהו בחדר אחד וסגרוהו שם ולא היה בחדר מאכל כשר אלא מאכל שאסור לאכול ולא היו דוחקים אותו לאכול דבר האסור גם לא היו נותנים לו דבר הכשר כשהיהודי ראה שקרוב למות אכל מאכל האסור כדי להשיב נפש לפקח נפשו שלא ימות אמר לגוים תניחוני לצאת ואקבץ כסף שאני חייב לכם ואפדה את עצמי אמרו לו תשבוע על עשרת הדברות שתבא לזמן פלוני לכאן ונשבוע מוטב שלא יבא ויעבור על השבועה כדי שלא יאכל דבר האסור והחכם אמר שלא יעבור על השבועה כי שבועה היא במיד וחילול השם אבל האוכל לפיקוח נפש: **תתתרג. ר.** ראובן ושמעון העידו על לוי בעניין פנס משפחה בא יששכר וזבולון והכחישום או הוימוס או פסלו את ראובן ואת שמעון ומקצת בני אדם שונאי לוי היו מחזיקין דברי ראובן ושמעון כדי לבייש לוי ואחר כך אמר לו ראובן ושמעון בבית הכנסת חפצים אנחנו לישבע על ספר התורה ולקבל חרם ששקר העדנו יש מן הוקנים שמיחו בידם שלא לישבע אמרו אם פסלו אותם הרי אין להאמין להם בשבועה ואם לא פסלו אותם הרי כבר הניד ואינו חוזר ומניד אם כן למה ניתן להם לחזור ולהניד ולישבוע ששקר העידו כדי לסמוך על השבועה ואם הם אומרים אע"פ שאינכם מאמינים על השבועה אנחנו רוצים לישבע אין מניחים והראייה שאמרו חכמים (א) היו שניהם חשודים חזרה שבועה לסיני ואם רוצים ואמר אחר אע"פ שאתם חשודים תשבועו ואתן לכם אין מניחים בית דין להם לישבע ואמרו אחרים טוב שישבעו העדים ששקר העידו כדי לזכות את בת ישראל ואת זרעה אמרו אם פסלו אותם כבר הם פסלו לשבועה ולמה נשמע שבועה מפיהם והוא עון שניזוקין בו כל העולם בעבור נחת רוח לאותה משפחה לא יחכן שניתן להם לישבע:

תתתרג. א. אם קראו את האדם לעדות ואמר המפקיד היה עד יאמר לא אתיה עד יחיד (א) שלא יביא לידי שבועה:

תתתרג. אע"פ שחזורים מתים וזקנים מאריכים ימים לא יהיה בחור וזקן מאד עדים לדבר (א) [הרי הוא אומר] (ויקרא ה א) אם לא יגיד ונשא תלה הכתוב

נשיאות עון במנידים יצאו נפשות בין מגידים בין שאין מגידים שאין (ב) הקב"ה מוחל להם ר' אליעזר בן (ג) מתתיה אומר אין אדם מתחייב לשמוע אלא אם כן חטא שנאמר (שם שם) נפש כי תחטא ושמעה קול אלה וכן היה ר' אליעזר בן מתתיה

(ב) ס"ד. (3) כעין זה לעיל סימן תתתקכ"ג.

תתתרג. ב. שבועות מ"ח א.

תתתרג. ב. ר"ל כי עד אחד מחייב שבועה.

תתתרג. ב. תוספתא שבועות פרק ג. (3) לפנינו השמיים. (ג) לפנינו מתיה.

אומר הרואה עוברי עבירה נחייב לראות הרואה עושה מצוה וזה לראות מכאן שאסור לשמוע שמשביע ואסור לראות כשעושים עבירה אע"פ שאין בידו למחות:

תתתרו. (6) בעיר אחת היו חשודים ולא היו שומרים חרם של מם מקצתם היו חשודים בא אחד לפני החכם אמ' לו הנה אמרו לי פלוני תערוך על הקהל כמה יתן זה וכמה יתן זה מפני שמקצתם חשודים אמ' לו החכם מוטב שיעברו על החרם ואתה אל תחטא שתגזול שמא תעשוק למי שיש לו מעט שיתן יותר מכדי יכולת שלו והרי גולתה:

תתתרה. ראובן אמ' לשמעון תשלם לי ודחה [ע"ב] אותו וזמן מרובה ואחר כך שילם לו פעם אחרי היה חייב ראובן לשמעון אמ' שלם לי אמ' אתה דחית לי זמן מרובה גם אני אעשה לך כך אמ' לו החכם אם הוא חטא לך אתה לא תחטא כי מה שאתה מרויח גם הוא יכול להרויח וכל מה שיכול להרויח בהם אתה גוזל:

תתתרט. ראובן הלוח לשמעון מעות והיה דוחה אותו אמ' ראובן ללוי אם תוציא מעותיי משמעון אתן לך כך וכך והוציאם ונתן לו (א) הרי מעלה על שמעון כגול:

תתתרי. בתיב (דברים ז כב) לא תוכל כלותם מהר פן תרבה עליך חית השדה אינו מדבר בחיה רעה שהרי בתיב (ויקרא כו ו) והשבתי חיה רעה מן הארץ אלא בחיה שאוכלת התבואה פן תרבה עליך שלא תוכל למחותו ולמנוע מהם: תתתריא. שנים היו בתיהם זה אצל זה ונגנתיהם זה אצל זה ולאחד היה לו תרנגולות הרבה והיו פורחות בנן חבירו והיו משחיתות מה שבנן אמ' לו החכם הרי מה שהתרנגולות עושים נחשב לך כאילו בידך אתה עושה וגוזל אותו תשחטם כדי שלא יזיקו עוד:

תתתריב. לאחד היו לו בנים ואחד מהם היה רע ושונא שכינו שלא כדן ביום הנחילו את בניו לא נתן לאותו בן אצל שכינו כדי שלא יעשה רעה לשכינו:

תתתריג. איש שרואה שני תרנגולים או שני אלים של חבירו ישראל נלחמים או אחד של גוי ואחד של ישראל והוא יכול להפרידם הרי הוא בכלל (דברים כב ג) לכל אבדת אחיך ויש לו להפרידם כל דבר שיש בו הפסד לחבירו על הרואה אותו מוטל להציל:

תתתריד. לא תשים דמים בביתך (שם שם ח) כמו שאמרו שלא יהא בביתו של אדם חיה רעה וכלב רע כך עוף כמו עורבים ונץ ועגור ושור נגח ואיל מנגח ואם יהיה ליהודי עגור מיד ישחט אותו ואל יעכב וכן במקום שיש בני אדם הולכים ויש דף למעלה לא ישים אדם סכין או אבן על הדף שנאמ' לא תשים דמים בביתך פן יפול: (א) בתוספתא הגזול את הגוי חייב להחזיר לגוי חמור גזל הגוי מגזל ישראל מפני חילול השם:

תתתרטו. אמרינן בחלק (א) אמרו לו והלא ממון עשרת השבטים מעורב בו אמ' להם (ישעיה לג ד) כמשק נבים שקק בו מה נבים הללו מעלים את האדם מטומאה לטהרה אף ממון של ישראל מיד שנפל ביד האומות מיד טהר ואם

(6) מסעי"ו.

תתתרט. (6) ר"ל ששמעון גרם לראובן שיוציא הוצאות חנם והרי הוא גזלן.
תתתריד. (6) בבא קמא פרק י'.
תתתרטו. (6) צ"ד ב'.

לא היו חייבים להם לא היו שוללים את יהודים ועושר שחייבין לאלה גזולין לאלה וזה ויורעים המלוים להם עתידין ליתן את הדין וכן מי שאומר למלך אני אלוה לך ויודע שהמלך לבסוף יקה מן היהודים וישלם לו והמלך אינו רוחק אותו להלוות לו וזה תדיר שואל ויוכרח לקחת מן היהודים כדי לשלם לזה:

תתתרמזו. בבית אחד היו מתאכסנים תלמידים ובעל הבית היה חסיד בא אחד מן התלמידים והיה נוגב מן היין של רבו אמרו לו חביריו למה תנוגב מן היין והוא יחשוד אותנו ויש לך עון אם' להם הוגד לי שהפקיר יינו שאם ננוגב לא יהיה עון ואמר בהרם יהיה מי שיגלה לו עלי אמרו לו לא נחוש על דברך ואמרו לבעל הבית אל תחשוד אותנו הזהר מפלוגי אמרו לו לנגב וכי בשבילך הפקיר שתקח לך אל תעשה יותר כי כרצונו לא הפקיר:

תתתריזו. אחר היה רואה כחבירו שהיה משכיר זונות ולא רצו לשמוע לו אלא בכסף מרובה בא זה ונגב לו הכל ועשה בסתר ואמ' נגבים גוים נגבו לו ואמ' לחכם אני נגבתי ולא נגבתיים שיהיו שלי אלא 'שלא יהא נואף כי ברור לי כל זמן שלא אשיב לו שלא יעשו רצונו והחכם הכיר בו 'שלא נגבו לצורך עצמו כי אמר אם תחפץ אתננו ביד נאמן ואם אראה שיישיב עצמו אשיב לו את הקרן ואת הריוח כי לא להנאתי עשיתי:

תתתרתיה. (ב) (א) האוכל³ תרומה בשונג משלם קרן וחומש והנוול במזיד אינו משלם אלא הגול ולא יותר אם היתה מחייב הנוול יותר מאשר גול לא היה חוזר בתשובה אבל האוכל תרומה בשונג הקב"ה יודע אילו היה יודע לא היה חוטא לכך ימחול לו בקרבן וחומש כרי שיוהר פעם אחרת ולא יאכל עוד טמון של כהנים:

תתתריט. [דף קכ"ט] אחד ראה שבחורים באו בעציה אחת שרצו לעשות נניבה בבתים אמ' זה בכית של פלוני אני רוצה לנגוב תלכו אתם בבתים אחרים ולמחר אמ' אני עשיתי לשונכו שאם לא הייתי נוגב לו הם היו לזקוקים הכל ומזיקים ואני לקחתי ואני אשיב לו הכל אמרו לו זה שעשית וזהו לעניין גולנים (א) שידם תקיפה והגולן יאמר אני אשיב לו הכל אבל לענין נניבה אילו ידע מי שנגב לו שמה היה זה הורנו אם לא ישיב:

תתתרכ. ראובן ידע ששמעון היה נגב והיה צעור שהיה בעיר ולא חששו בו הקהל פעם אחת נגנבו מפות בבית הכנסת וספרים והיו חושדין את שמעון שהוא נגבם וידע ראובן ששמעון לא נגבם אלא אחר נגבם אמר לחכם ברור לי יולך ששמעון לא נגב אבל זר נגב ואם אני אומר ששמעון נקי הפעם לא יגרשוהו מן העיר והוא נגב ואין מי שיוכל לשמור ממנו אמ' החכם (א) כל מה שתוכל לתלות ברשע תתלה כדי להציל הטובים ממנו ואתה אל תאמר שקר שנגב תראה במה לגרשו להציל הטובים ממנו:

תתתרכא. שלשה היו בעיר אחת ונתפש אחד מהם והיו מענים אותו והיה לו ממון לנתפש בעיר אחרת אמ' להם לפדותו והוא ישלם להם אמרו אותם שנים אם תפדוהו בממונינו ואפילו אם ישבע שישלם לנו לא ישלם כי הוא רע וחשוד

(ח) סקל"ס. (ז) הסימן הזה נכתב לקמן סי' תחתהרע"ד.

תתתריה. (ב) מסכים ל"א ב'.
תתתריט. (ב) ר"ל כי בגללים או מוטב כי יעשה זאת בערמה אבל כגניבה אולי אם יודע למי שנגנב אצלו אז היה הורג את הגנב ההוא.
תתתרכ. (ב) סנהדרין ק"ז ב': לבר מבלעם הרשע ב'.

על השבועה כי הרבה פעמים הלוינו לו ולא פרע ולא נעשה ושלחו לעיר אחרת פלוני נתפס ואנחנו לא נזקק לפדותו עד שתקחו מממנו ותפדוהו כי יעליל עלינו ויאמר מה שרצוה ולא ישלם לנו;

תתתרכב. אחד יהודי היה מלוח בריבית ומצליח ונתעשר וצו עין היה והיה יהודי אחד שכן לו ושוב וירד מנכסיו והיה הפץ למכור הקרקע ליהודי אחד ושאל לחכם אם לו הרחק משכן רע אני יודע שזה הרע שעה משחקת לו ושם עינו הרעה על בית של שכיניו ונעשה שכיניו עני כדי שימכור לעשיר ואם תקנהו לבסוף תמכור אותו לאותו עשיר לבן אל תקנה. הרחק משכן רע כי עינו הרעה גורמת ששכיניו יעני מי שיקנהו:

תתתרבג. ראובן היה עשיר ולא היה יכול להלות כל מה שהיה לו לגוים הלך אצל שמעון ושמעון היה יהודי טוב אמ' נני אחר יש לו מעות ורועה להלוותן בריבית אם תחפץ אני אעסוק שהנני יתן בידך אמר כן וראובן הגיד ללוי כברצוני הייתי עוסק שיקבל שמעון מידי המעות כי הנני אינו רשאי לעשות במעות אלא כבמו שאני רוצה והכיר לוי שהמעות של ראובן ולא של נני ואמ' לשמעון אמ' שמעון והלא ראובן אמ' לי שהמעות של הנני אמ' לו לוי חקרתי שהמעות של ראובן ולא של נני ולא רצה שמעון לקבל והיו אחרים אומרים לשמעון תניד לנו (א) מי אותו יהודי שאמר לך על המעות אמ' לוי אל תניד להם אתה צדיק לכך שמעת לעצתי והם אע"פ שתאמר להם של מי הם לא יחדלו לכך אין הצדיק רשאי לקחת מעות מיהודי רע עין וחשוד כשיאמר של ננים הם (ב) שאם יגלה להם ויקחו מראובן על ידי שגילה מי הוא חוטאים:

תתתרברב. ב) בני ארם שהיו בעיר אחת ואחד מהם היה חייב הרבה לגוים ורצה לברוח שאין לו במה לפרוע אם יודע שחבירו ירא שמים שלא יגלה לגוים אם יאמר לו יאמר לו אני רוצה לברוח כי אני חייב וכשאצא שמה יעלילו עליך לכך תצא קודם שאברהם אבל אם דחקו גוים יהודים להשתמד אם יכול לברוח יברח ולא יעכב כי בכל עת חוטא:

תתתרכה. אחד שאל לחכם אני חייב ליהודים ולגוים אמ' לו אם אתה תשלם ליהודים והגוים יתפשוך ויענוך מוטב שתשלם לגוים אמ' לו אם אוכל לברוח שלא יתפשוני למי אפרע אמ' לו אם אתה באותו מקום שאין יודעים שמקצת יהודים רעים וסבורים שלא יעשו יהודים בשום דבר עולה חילוק שחילול השם [ע"ב] הגדול על כל היהודים ואם בעיר שהערונים הם מכירים שמקצתם רעים אם יכרה אינו כל כך חילול השם ועוד אם מעות של גוים בעין ולא מעות של יהודים חילוק אחר יש ואם מעות של גוים אבודים ושל ישראל בעין ורוצה להציל את עצמו בממון חבירו חילוק אחר ואם אינו יודע איזו מהם אבודים או עיריבכם חילוק אחר ואם יש אצלו יהודי נאמן להפקיד יפקיד בידו ואם אין שם נאמן הרי יהיו אבודים ויפדה עצמו מן הגוים ואם רואה אדם שהגוים רשעים וידחקוהו להעבירו על דת הרי מוטב שיכרה הרי יש חילוקים רבים לפי שהשעה צריכה יש להורות לו (א ור"ז) יהודה ור' יוסי נמי שאחוזם בולמוס ולקחו ושלמו ויש חילוקים שאם אותם יהודים

(ה) מ"ה. (ז) וצ"ל לקמן סימן ספ"ח סעיף י"ז.

תתתרכנ. (ה) ר"ל מי הוא המלוה שרצה להלוות לך מעות. (3) הוא נתינת טעם על מה שכתב שלא יגלה מי הוא המלוה, כי אם יאמר להם והם יקחו המעות או יהיו חוששים כי המעות הם באמת של ראובן ואסור לתת לו רבית.

תתתרכה. (ב) יומא ס"ג ב'.

שממנם בירו עשירים או עניים או קרובים או נכרים האין דעתם ואם יש של אחיו ושל בניו בירו ישלם לגוים ואל יברח:

תתרכו. (ב) יהודי שיושב על המכסים אם יהיה קצוב כך וכך לקחת ולוקח יותר מן הגוים מאשר קצוב או שנתן עצה למושל לקחת יותר מן הגוים לבסוף ירד מנכסיו וכן לעניין מטבע לפי שרבים מקללין אותו:

גם זה דין נאמנות.

תתרכו. ראובן ביקש לשמעון הנה יש לי חפץ אחד ותמכור אותו לי כמו שתוכל ביוקר ובכך וכך תתן אותו ולא בפחות ושמעון היה רגיל שלא למכור אלא בפעם אחת משום (תהלים טו ב) ודבר אמת בלבבו אמר לחכם אחר צדיק, אמר לי בכך תתן ולא בפחות אמר לו החכם היה לך לומר לבעל החפץ לא אעשה משלך אלא כמו משלי ותחזיר לו:

תתרכה. אחד בא למכור עבד לאורח אחד אמר לו האורח אני אקנהו ועל אמונתך שתאמר לי כל בירות רעות שאתה מכיר בעבדך אמר לו הוא נגב אמר לו במקום שאינו מכין הלשון אביאנו למי יתן לך לא יגנוב אמר הוא זולל וסובא ועצל וישן אמר במן אחר יש לו וימלאנו ואכנו שלא ישן ואורזנו אמר לו עוד מדה אחרת יש לו משחק בקוביא וורפולש בלשון אשכנו אמר הקונה תגרשהו ותוציאהו מעלי איני יכול לפרנס כל העולם מי שמשחק יש לו יצר גדול ויגנוב וישחק ואין לו מעצור אין חפצי בו:

תתרכט. (ג) אל יפתה אדם את בני אדם דומר כך וכך הרבה רצו ליתן לי בסחורה זו או אני קניתי בכך וכך על זה נאמר (צפניה ג יג) שארית ישראל וגו' ולא ידברו כזב ואל ימצא בפייה לשון תרמית: תתתרל. אם ראובן קנה חפץ אחד ובא שמעון וקנה כמו אותו חפץ יותר בזול אל יאמר שמעון לראובן ראה שיותר בזול קניתי ממך לפי שמצטער ראובן אבל אם לחקת ראובן הוא שראובן שואל לו כדי שפעם אחרת לא יקנה ביוקר או יגיד לו:

תתתרלא. (ד) דע אע"פ שאמרו (א) מותר לשנות בדברי שלום אם יבא גוי או יהודי ויאמר לאדם תלוה לי מעות ואינו מלוה לו ברצון כי ירא סן לא יפרע לו אינו יכול לומר אין לי כי מה שאמרו מותר לשנות בדברי שלום זהו כשנבר עבר הדבר (ד) תדע שהרי (ב) רב יצחק בריה דרב יהודה שהיה משנה דברי אביו לאמו כדי שיתקיימו דברי אביו אע"פ אסור תדע שאסור לשנות לצורך אביו ועוד שאסור לננוב דעת הבריות ואפי' דעת גוי דבר שנבר עבר לא ירגיל לבא לידי שקר אבל להבא מרגיל ולמה אסור לננוב דעת הבריות לפי שכתוב (תהלים טו ב) ודובר אמת בלבבו:

(ה) חכ"ה. (ז) נדפס ס' ט"ח ונכ"י כפול לעיל ס' חמ"ל וס' תתכ"ג וס' תתמ"ו. (ג) חכ"ז. (ד) ע"כ.

תתתרלא. (ה) יבמות ס"ה ב'. (ז) צ"ל רב חייא בריה דרב, יבמות ס"ג א' ודין זה מובא באורחות צדיקים שער השקר ובמג"א ס' קנ"ו.

תתתל"ב. (א) צדיק אומר מעט ועושה הרבה אבל לא יאמר לא אתן לך אלא מעט ואחר כך יתן הרבה מפני שמשקר אלא יאמר כמו אברהם (בראשית י"ד) יקח נא מעט מים וגו' והמקבל לא יאמר לא אקבל ממך כי אם מעט ומקבל הרבה:

תתתל"ג. במזמור י"ב למנצח על השמינית הושיעה ה' כי גמר חסיד בשוחר טוב ר' חייא ציפוראה אול למיוכן חטין (א) מסורתא אמר ליה ר' יונתן כד תיהוי בעי חייט הוי אומר שעורים אנא (ב) בעי ואיך ידבר שקר וכתוב (צפניה נ"ג) שארית ישראל וגו' ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון חרמית (ג) יש אומרים (ש"ב כ"ז) ועם עיקש תתפל ויש אומרים [רף ק"ל] (ד) אעפ"כ אין לו לשקר אלא יקנה מעט מאותו דבר שאינו צריך כדי שלא יעבור על (שמות כ"ז) מדבר שקר תרחק:

תתתל"ד. אל תדור נדר שמא תכשל שלא תוכל לעשות כמו שנדרת ואם תדור תכתוב מה שחפצך לנדר שלא תשכח מה שנדרת ובאיזה ענין נדרת ועוד (א) כתוב לך עדות אם בשום דבר אתה ער תכתוב עדותך ותראה אותו לפרקים כדי שתסמוך על כתיבתך וכן אם לזית כתוב מה שלזית פן תשכח ואפילו אם יהיה רבך בעיר ויקשה לך דבר בלימודך תכתוב אותו שמא תשכח מה שחפצת לשאול:

גם כאן כתוב ענייני היוזקות ועונשי אדם:

תתתל"ה. (א) כתיב (משלי כא כג) שמר פיו ולשונו שמר מצרות נפשו (א) ברית ברותה לשפתים לכן (ב) אל יפתח אדם פיו לשמן לא יאמר אדם להבירו ולא לבניו תלך ותשתמר משומר יהיה:

תתתל"ו. (א) אחד היה רגיל לקרוא לבני אדם כשמדברים דברים שאינו נראה לו פגר או פעמים אומר אתה עושה (א) כמו גלח אמר החכם לא יחבן לקרוא בן לזרע ישראל ושמה יתקיים בו או בורעך לכן חדל לך: **תתתל"ז. (א) אל** יאמר אדם כך חטאתי עד שמהוייב אנכי כלייה שהרי כתיב (ישעיה א ט) כסודם היינו וקראם בסמוך (שם שם י) קציני סדום ועוד מפיבשות אמר כן לדור שבית שאול חייבים ונתקיים על ידי הנבעונים.

(ב) חסידים. (ג) פני. (ד) פני.

תתתל"ב. (ב) ב"מ פ"ז א'. (ב) ר"ל מן העיר סורא. (ג) לפנינו: מבקש. (ד) אנשי צפורי נתפרסמו לגנאי כמו שאמרו בירושלמי חגיגה פ"ב אילין ציפוריי תהו חשך ואפלה, ובבבלי סנהדרין ק"ט א': חתר בחשך בתים כד דרשה ר' יוסי בצפורי אתהרין תהו לילא תלת מאה מחתרתו בצפורי כו' אמר לתו מי הוה ידענא דאתו ופירש"י מי הוה ידענא דגנבי אתון? (תמאמר הוה הביא מהרד"ק ז"ל במבוא הירושלמי דף ב' ב' רק מהירושלמי). (ד) יבמות ס"ג א': שנאמר למדו לשונם לדבר שקר.

תתתל"ד. (ב) יענין כתובות כ' א': כותב אדם עדותו כו'. (ב) סנהדרין ק"ב א'. (ג) ברכות י"ט א'. **תתתל"ו.** (ב) בזהר משפטים קכ"ב א': תהוה גברא דלויט לחבריה אעבר ר' יוסא א"ל "ברשע" עבדת אתייה לקמיה דרב יהודה א"ל רשע לא קאמינא אלא "ברשע" כו' אתא רב יהודה ושאל עובדא קמיה דר' אליעזר א"ל ודאי לא אתחייב מנלן דכתיב הוה ת' באויב"ו ולא אויב כו' ויענין חו"מ סי' ת"כ סל"ח בהג"ה.

348

תתתרמב, (b) ב"ר מפ"ה ופע"ג, ויקרא רבה ס"ג.

חשד את ירבעם ואמר (דה"ב יג ח) ועמכם ענלי הוזהב והיה אחיה השילוני ביניהם (ב) וכן נחמיה בפתות והיה דניאל ביניהם צדיק נמור לכך לא נקרא הספר על שמו: תתת'רמג. (א) תנו רבנן שלשה חללים חלה אלישע אחר שרחמו לנחיו בשתי יריו ואחר שנירה דובין בתינוקות ואחר שמת בו הרי אלישע יודע

שאותם רעים ולא יצא מהם צדיק כך כל שכן אחר לא יקלל בני אדם:

תתת'רמז. (ג) שאל אחד לחכם אדם שיודע לעשות בשם להרוג את האויבים ולהפוך את לב רבים להיות יראי שמים אמר אם יודע שלא יצא ממנו

צדיק כמשה שכתב (שמות ב יב) ויפן כה וכה וירא כי אין איש (א) צדיק לצאת ממנו (ב) כי הווי מינצו ר' חייא ור' חנינא אמר ליה ר' חייא לר' חנינא בהרי דידו קא מינצת דאי אישתכחת תורה לישראל הוינא מהדרנא ליה בפלסולי אמר ר' חייא לר' חנינא בהרי דירי קא מינצת דעכרי לתורה דלא מישתכחא מישראל לא להתנאות אמרו אלא כלומר לא הענישני תעסוק שלא אענש בעבור התורה שאני מפולסל ומור אמר תיקר נא נפשי בעיניך בשביל שאני מרביץ תורה לרבים:

תתת'רמה. (ג) (א) כשיצאו ר' שמעון בן יוחי ובנו ר' אלעזר מן המערה אחד היה מקלל ואחד היה מברך מה שקילל הראשון כי לא יתכן

(ב) שהרב והתלמיד בכעס אחד מרצה ומפיים לכך כשהקביה בכעס מלאכי רחמים מרצים (ג) לכך הקשת (ד) אדום וירוק דבוקין (ה) והירקון ממשר (ו) בין מרת הרין למירת רחמים:

תתת'רמו. (ד) אשה שמקשה לילד הצדיקים לא ידברו בעון שעשתה וכן לחולה.

וכן מי שהולך למלחמה אלא לעצמו כדי שישוב בתשובה כי

עליונים מוכירים דברי תחתונים:

תתת'רמז. (ה) אשה שיושבת על המשבר אם היא בחדר ובני אדם בבית יבקשו עליה רחמים ועל הילד ושיולד במול טוב:

(ב) ספ"ג. (ג) ספ"ד. (ג) ע"כ. (ד) ספ"ו. (ה) ספ"ז.

(ג) מנהדרין צ"ג ב'.

תתת'רמג. (ב) סוטה מ"ז ב'.

תתת'רמד. (ב) שמות רבה פ"א. (ג) כתובות ק"ג ב'.

תתת'רמה. (ב) שבת ל"ג ב'. (ג) ברכות ס"ג ב'. (ד) הרד"ק בפירושו ליתוסקאל א' כ"ח: והם

ארבעה כו' וסמך לו הירוק כו' ורבנו בחי בראשית ט': וחכמי המחקר אמרו כי

הקשת יש לו ג' מראות הענולה הראשונה אדומה השניה ירוקה השלישית אדומות גוטה לשחרות

כו'. ובוהר נח ע"א ב': ארבע גוונים אחוזין ביה כו' גוון ירוק גוון סומק גוון חיוור גוון ספיר

והקראי ר' אהרן האחרון בספר כתר תורה פרשה נח: והצורה היא עירוב איכויות המראה בשלש

מראות אדם ירוק ארגמן, ובעקרים מאמר שני פכ"ט: והמראות הנראים בקשת אינם כן בעצמותם

אע"פ שיראו כן למראות עינים מהתערבות האדים המתחלפים כו' והיו שארז"ל המסתכל בקשת

עיניו כהות ר"ל שהמסתכל באותם גוונים הנראים בקשת ימצא שעניניו כהות שראות דבר שאינו כן.

ובתקוני זוהר תקינא שתייתא תלת גוונים דעינא דאיונו לקבל תלת גוונים דקשת. (ד) בפסיקתא

דרב כהנא פוסקא ויהי ביום כלות משה: מלמד שהראה הקב"ה למשה אש אדומה אש ירוקה כו'

ובמדרב רבה פ"ב ראובן אבני אדום ומפה שלו צבוע אדום כו' שמעון פסדה ומפה שלו צבוע ירוק

כו' ואונקלוס חרגם שמות כ"ח י"ז. סודרא קדמא סמקן ירקון כו' ובב"ר פ"ד: מה סמים הללו מהן

ירקון ומהן אדומים כו' אבל במדרש תרשא פכ"א: וד' גוונים אדום שחור לבן ירקק. והראב"ע

שמות שם: חמש הם גווני העינים כו' האדום והירוק כו'. (ה) בוהר פנחס רס"ז א': ירוק דא הוא

יעקב דקיימא בין תרין גוונים כו'. (ו) בב"ר פל"ה: והיתה הקשת בענן וראיתיה לזכור ברית שלם

בין אלהים ובין כל נפש חיה בין אלהים זו מרת הרין של מעלה ובין כל נפש חיה זו מרת הרין

שלמטה כו' והרמב"ן בראשית ט' י"ד: והנה פירושו בין אלהים מרת הרין שלמעלה שהיא חנוכה

ואשר על הארץ מה"ר שלמטה שהוא מרת נוחה מנהגת הארץ עם הרחמים כו':

גם כאן כתוב ענייני השבעות ומזיקים:

תתתרמח. שאל אחד אמר אני יודע בשם לעשות שיהפוך לב בני אדם ליראה את הקב"ה אפילו רשעים יהיו צדיקים אמר החכם הנביאים ידעו את השם ויכלו לעשות מה שחפצים שהרי הנביאים ידעו שהקב"ה יכול להפוך את כל העולם להיות צדיקים וכתוב (יחזקאל יח לב) כי לא אחפוץ במות המת וכתוב (דברים ה כו) מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אותי ולפי שלא אמרו תן לנו לא נתן ואילו היה משה רבינו אומר תן היה הקב"ה אומר כיון שהם אינם מבקשים ממני לכך לא יתכן והקב"ה ברא את העולם לנסותם ואם היה בחסרון יצר טוב הרי יש לו מלאכים שאין יצר הרע בהם והקב"ה ברא את העולם ומנסה אותם כדי שלא יוכל לומר אני צדיק לעולם לא הייתי חוטא וכל מה שהיה הקב"ה מטיב לו היה אומר אני ראוי יותר הטוב לעולם לא הייתי חוטא והו' שנאמר (דברים ט ו) וירעת כי לא בצדקתך (שם שם ה) ובישר לבבך:

תתתרמט. ושאלו עוד לחכם אם בכשפים יכול להפוך לב בני אדם ליראה את השם אמר הנביאים ידעו גם בשם לעשות גם בכשפים ולא היו עוסקין כי אם בתפילה וכתוב (דניאל כט יח) שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבכם אליך וכתוב (שם שם יט) ולשלמה בני תן לבב שלם לשמור מצותך וכשחטא אבשלום לא עסק בשמות ולא בכשפים ולמה (א) אבישי שהעמיד את דוד באויר היה לו להפוך לב אבשלום ולב ישראל לטובה ולרוד לכן (משלי ג ה) ואל [דף קלי"א] בינתך אל תשען:

תתתרנ. הקב"ה ברא את העולם יש בעולם חכמות שיכולין לדעת בהן עתידות כגון בכוכבים ומזלות ובצל החמה וכגון בדם האדם בכבר ובעצם ולפי שברא עניין כשפים וחבר וקוסמים ולכן ברא כוכבים ושאר חכמות שלא יחטאו ונתן להם נביאים שלא יצטרכו לא למזלות ולא לשאר דברים וכתוב (דברים יח יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך וכתוב (שם שם יד) הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך וכתוב (שם שם יח) נביא אקים להם וגו' ובזמן הזה אע"פ שאין נביאים אסור בכל אלה כמו שהכתנים בזמן הזה אין מיטמאין למתים כך אע"פ שאין נביא אסורים בזמן הזה ושאל אחד לפני הזקנים מי שהולך במדבר ושכח איזה יום הוא שבת ויש שם אוב וידעוני אם יכול לומר לנוי להעלות בזכורו כדי שידע איזה יום שאם לא יעלה אז ידע אותו יום שהוא שבת יש שהיה מביא ראייה להיות מן כנר בפי נחש פרק ראשון בפסחים (א) ואמרו לו משם אין ראייה כגון שחבר מעצמו עושה ואחר כך יתן לו שכר אבל לכתחלה לא כי יעבור על (ויקרא יט יד) ולפני עור לא תתן מכשול: **תתתרנא.** אמר אדם אחד לפני החכם אילו הייתי מלך והיו לי נשמעים והיה לי כח אילו הייתי יודע מי שהיה רשע שלא יחזור בתשובה הייתי מבער מן העולם והייתי עושה טובה לטובים ורעה לרעים והייתי עושה שכל העולם שכבר היו ושעתה בעולם ושעתידים להיות שכולם יהיו טובים והייתי עושה שהכל יהיו טובים ושלא היה נהינם ושלא תהיה פורענות בעולם כי אם רק טוב והקב"ה שכתוב בו (תהלים קמה ט) ורחמיו על כל מעשיו וכתוב בו (דברים לב ד) אל

תתתרמט. (ב) סנהדרין צ"ה א'.

תתתרנ. (ב) יו"ד ב'.

אמונה ואין עול צדיק וישר הוא למה לא יעשה כאשר צוה (שם יג ו) ובערת הרע כיון שלא נתן לטובים היכולת והכח למה לא יבער הרע ונתן היכולת והכח לרשעים הרי כמה היו בחורבן הבית רבן יוחנן בן זכאי ורבן נמליאל והרבה צדיקים והפריצים גברה ידם וחרב הבית וגם משימין חרם תדיר על המס ואין שומרים החרם וגולין את הרבים והם מצליחין ובניהם ועושה הרע עולים והטובים יורדין ולמה הקב"ה מתאפק מלנקום מהרה אלא מן הטובים הוא נוקם מהרה אמר החכם לפי שהקב"ה נוקם גם לאחר מות האדם מן נפשו כרכתיב (בראשית ט ה) ואך את דמכם לנפשתיכם אדרש ורן את הרוח של אדם באכזריות חימה וגם בניהם ואם תאמר היה להקב"ה לעשות נקמה בחיים שידעו החיים אמר החכם כבר נכתב בכ"ד ספרים ובתורה שבעל פה המלכים היו חוטאים ומקים אחר וממית כל זרעו ומי כדוד המלך ואבשלום המית לאמנון ושכב עם פילגשיו וצוה שלא להמית את אבשלום וכן ליואב שעזר לו היה חפץ שלא יהיה שר צבא ולעמשה שהיה עם אבשלום רצה שיהא שר צבא וכן (איוב ד ה) תנע עריך ותכהל אם היה בנך הייתה עושה דין בבנך ועוד הקב"ה דן את האדם לאחר מותו ובניהינם:

תתתרגב. אם על ידי שם יכול אדם שיוזק לנשמת איש אחד כשאינו חייב או אם אדם יכול להצילו כשהוא חייב ולעשות בשם המפורש להציל את עצמו מניהינם אם כן למה נאמר (דברים לב לט) ואין מידי מציל אם היה האדם משביע בשם המפורש שלא ימות או שלא יבא בניהינם לא יועיל לו שהרי נתיב ואין מידי מציל ולא יוכל אדם רשע לעשות בשם המפורש שיהא בן עולם הבא בלא מעשים טובים (ישעיה סד ג) עין וגו' זולתך ונתיב (שם שם) למחכה לו ונתיב (מלאכי ג יח) ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עבד אלהים לאשר לא עבדו ונתיב (דברים לב יב) ה' ברד ינחנו וכל שכן במעשה שדים ובמעשה כשפים שלא יועיל הרי עשה בהשבעות שם המפורש ששום עץ לא יקבל כשיתלוהו ולמה לא השביע שלא ימתוהו ושלא יתלוהו ושיפלו שונאיו אלא לא יועיל ונתיב (הושע ב יב) ואיש לא יצילנה מידי והיו משביעין . . . (כ"ה) ידע הקב"ה שבהשבעות רצו לבטל גזירות ולהפיל האויבים (א) והקב"ה היה מחליף הממונים [ע"כ] באותה השבועה אבל בשם המפורש שאינו צריך להשביע מלאכים אלא מזכיר השם בלא מלאכים ונעשה חפצו ולא יתכן לומר כיון שבשם עושה חפצו בלא המלאכים אלא בשם אין לומר שהשם גורם שהקב"ה יעשה חפצו הבורא יוצר הכל לא יוכל המשביע אותו או הזכרת השם להכריחו אלא כח יש בשם שיעשה חפץ המזכיר:

תתתרגב. צדק צדק תדרוף (דברים טו כ) למה אמר צדק צדק להודיע שיש לצדיק להשים על לב (תהלים קטו טז) שהשמים לה' ונתיב (ויקרא כו יט) ונתתי את שמיכם ככרזל ואת ארצכם כנחשה ולמה קורא שמיכם והלא השמים לה' אלא לכל אחד יש לו חלק בשמים וכוכב (דניאל יב ג) והמשכילים יזהירו כוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד ויש לכל אחד מולו (דברים י ד) הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה ונתיב (תהלים קטו טז) והארץ נתן לבני האדם ונתיב (דניאל ב י) לא איתי אנש על יבשתא די מלת מלכא יוכל להחזיה נתן לבני האדם הארץ והלא נתיב (ויקרא כה כג) כי גרים ותושבים אתם עמדי אלא והארץ נתן לבני אדם כשהמשפטים (עומדים על הארץ או הממונים

(6) מע"ג. (3) מע"ד.

תתתרגב. (6) עיין מדרש איכה פסוק בלע ה' ולא חמל.

שבארץ ניתנים ביד מכשפים ויש להם או לעשות מה שהמכשפים חפצים (א) אבל כשאין המכשפים בארץ אלא באויר או אין המכשפים יכולים למשול בממונים לדוחקם שיעשו מה שחפצים כי כשהם באויר לא ניתן ממשלת האדם על הממונים כי לא נבראו מן האויר (תהלים קמח ו) הללו (ה) את ה' מן הארץ ולא נאמר ונבראו כי מן מים נבראו ההננינים ולא אמר והמים נתן לבני האדם כי לא נברא מן המים ואינם יכולים להיות במים ולפיכך בשעושיין אחוות עינים (ב) כשמניע למים שוטפין ונתהפך לענייני הראשון ולכך אותה השבעה של אחוות עינים או המעשה יעשה אינה מגעת על הממונים על המים הרי יש השבעה על המים ולא על היבשה ויש כנגד הממונים על היבשה ולא על המים אלא בשם המפורש המשביע יעשה במים וביבשה וביחיד ובכל כי הבורא מושל בכל (שם שם יג) כי נשגב שמו לברו:

תתתרגד. כתיב (שם טז ה) חבלים נפלו לי בנעמים וכתוב (דברים לב ט) יעקב חבל נחלתו וכי יתכן ששפיקא למעלה אלא כדי שלא יתערעמו המלאכים למה יגיע לידי עם עובדי ע"ז ויש לעורם (א) אלא ברא כל ממונה להליץ בעד עמו ועל כל אומות יפקוד שעוברים על (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך כמו שנא' (עמוס ב א) על שרפו עצמות מלך אדום לשד. ומעשה ענוה על החמס שרפים אומרים (ישעיה ו ג) קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו לפי שכת' (ירמיה כג כד) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא אע"פ שכתוב (ישעיה כח ה) כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום וכתוב (שם שם יב) ולא אבוא שמוע לפי שכתוב (שמות כ כד) בכל המקום אשר אוכיר את שמי אבוא אליך וברכתוך וכתוב (הושע יא ט) בקרבך קדוש ולא אבא בעיר לא אבא בו עד עם המלאכים במקום טנופת וכן קדוש במקום מרחץ שעומדים ערומים לא יתכן שיבא שם ואין מקום ריק ממנו וכן כשממש משתו או רואה ערות דבר ושב מאחריו לכך חיות הקדש אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו שאם מוסיף לחיות מתגדל כבודו מלמעלה עליהם אע"פ שהם למטה לא יכבד עליהם יותר בשוב יקל עליהם לכך אומרים ברוך וכל ברוך לשון תוספות כדכתיב (תהלים קטו יד טו) יוסיף ה' עליכם עליכם ועל בניכם ברוכים אתם לה' עושה שמים וארץ (ב) שהיו נמתחים ומתוחים:

תתתרגד. כתיב (ש"ב כב כ) עם גבור תמים תחמם (שם שם כו) ועם עקש תתפל כל הבושה בחכמה ואותה חכמה אין חפץ בה הבורא ימתיקנה ברכו ושיעשה אותה יצליחו כדי שיעשנה (איוב כ כב) במלאות שפקו יצר לו כנון העושה עולה יצליח כדי שיעשה יותר ויכשל בעולם הזה או להפילו בניהנם וכתוב (ירמיה יב א) דרך רשעים צלחה וכן כמעשה כשפים לבסוף יכשל וכן כמעשה שדים ושמות ואפילו אם בחייו נכשל כמו כן לאחר [דף קל"ב] מיתה אותם שהטריח לאחר מותו ינקמו מנשמתו לכך לא יעסוק אדם בהם ואם יאמר לו חכם מישראל או גוי אכתוב לך כנגד חן או אכתוב לך כדי שיקבלו דבריו לפני השרים ואתן לך דבר (ה) סע"ה.

תתתרגד. (ה) ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ב: דהרין חרשא טללחנא מן ארעה לא יכול עבד כלום, ופירש המפרש: דהאי כשופא אם מגביהין אותו מן הארץ לא יוכל לעשות כלום. (ג) רש"י סנהדרין ס"ז ב': ד"ה פשר: כל מילי מכשפות נבדקין על מים חיים וגמחין, וכעין זה ברש"י ברכות ל"ג א' ד"ה ומת: כשהעורר נושך את האדם אם העורר קודם למים מת האדם ואם האדם קודם למים מת העורר.

תתתרגד. (ה) ב"מ השביעי צד ע"ט: והכנעני או בארץ כו' והחסיד פירש חסור כי תחלה אין שום אומה מתיישבת בשום מקום אם לא מלאך ממונה עליה וכא יעשה חזקה לשם קודם לכן. (ג) חגיגה י"ב א': היה מרחיב ותולך, וירושלמי ברכות פ"א ה"א: יהי רקיע ימתח הרקיע.

שתשא עליך שתתעשר לא מיבעיא בשבת שאסור לשאת לפי שמחלל שבת אלא אפילו בחול לא ישא עליו מפני שבוסת באותם הבלים ואמרו (משלי נ ה) ואל ביתך אל חשען וכתיב (דברים יא יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך כלומר אם תהיה תמים לא יהיה לך אותם דברים אלא תבטח בה' אלהיך ותתפלל לו אם יעשה רצונך ואם לאו אין לחשוב כיון שאיני נענה אעסוק באלה הדברים אלא יחשוב אם היה נגור היה תפילתו נשמעת ועוד זה דומה למי שיש לו אדון ומבקש ממנו שיתן לו שום חפץ ואינו רוצה לתת לו והולך לשר אחר כי אומר כיון שאין כח בידו לתת רוצה לתלות באדון אחר כך זה והוא אינו חושב שבשביל זה העון אין תפלתו נשמעת:

דע כמה עונש יש לאדם שעושה מעשה כשפים ובמעשה שדים כל הנפשות שנכשלים בשביל אותו עסק יהיו נפרעים ממנו: מעשה באדם שאמו שונאתו ובעת פטירתה מן העולם לא היה אצלה אותו הבן ולא עשתה צוואה אנה ממנה הלך אותו הבן וביקש מבשפה אחת לעסוק שידע אנה הממון בלילה בסבין אחר עשתה מה שעשתה והלכה וישנה ובא השיר בחלום והסבין תחוב בלבו ובן השיר הביא את אמו של האיש אמר בן השיר לאותה מכשיפה למה תקעת בלב אבי הסבין אמרה מפני שאותו האיש מבקש שתודיעו לו אנה ממון של אמו מונח אמר השיר לאמו של האיש את רואה שהסבין בלבי עד שתניני לי אנה הממון אמרה אל השיר בעודי בחיים הייתה מושל על קרקע שלי שהייתי נרה עליו אבל עתה שמתה אני אינך מושל עלי לא אעשה זה שאניר לו על הממון אילו היה חפצי להודיעו הייתי מודיעו בעודי בחיים אלא אין חפצי להנידו ואין אתה מושל עלי לצוות אחר מיתתך. בלילה אחרת אמרה כן, כן בליל שלישי אמרה כן ביקש לה השיר אמי איני יכול לסבול שהסבין בלבי אמרה אע"פ שאין הדין ואין חפצי להניד אלא בשביל צערך אומר ממון שלי סגור בטוב בתיבה חיפש בנה בתיבות לאחר ימים מועטין אמרה לו אמו בחלום כמה צערתי לבא להניד לך וכמה פורעניות תבא עליך שעסקתה עד שהביאוני להניד ואחר זמן מצא בנה הממון בתיבה בין שני שוליים של תיבה כמו שאמרה הממון בתיבה לכך אמרה תורה (שם שם יא) ושאל אוב וידעני ודרש אל המתים שמטריח את השירים ואת המתים או המלאכים וכתיב (ש"א כח טו) למה הרגותני להעלות ולבסוף לא ינקה כל העוסקים בהם אלא תמים תהיה עם ה' אלהיך ובו בטח ותירא מפניו כי אל קנא הוא ותזכה במה רב טוב הצפון ליראי שמו בעין לא ראתה:

תתתרגמו. (ב) לאחד ביקשו ממנו לעשות קמיעא והיה מתפחד אמר תאמרו לפלוני שיעשה אמר לו החכם (א) דסני עלך לחברך לא תעביר (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך:

תתתרגמו. (ג) אין מלמדין את השם אלא לחכם כדי שלא יעסוק בהם ואם סבור לטובה לעשות ולמי ששומע לעצת יראי השם ואינו חכם בעיניו

(א) ואינו אוהב כבוד מבני אדם לומר אני יודע הרי לאותו שביקשו חכמים לעשות בשם כל מה שעשה . . . לא רצה עד שקבלו חכמים עליהם העון:

(ב) ס"ע. (ג) ס"ע. ב.

תתתרגמו. (ב) שבת ל"א א'. (ב) נוסחת הכ"י ואינו חכם בעיניו. ויש להעיר ע"ז מה שנאמר בזהר חדש פרשה בראשית במדרש הנעלם דף ז': אין מגלין סתרי תורה אלא לאדם חכם וקורא ושונה ותלמודו מתקיים בידו והוא ירא שמים ובקי בכל דבר ואדם שאינו "בעניין" זה וישאל על הסתרים והנעלמים של מעלה אמור לו מה אתה שואל שא נא ענין וראה כי בראשית ברא אלהים וכו'. ובכלל דברי רבנו נכללים בדברי הרמב"ם במורה פל"ד ופס"ב לראשון ובהקדמתו לחלק שלישי יע"ש.

מספר חסידים

תתתרנ"ט. 6) אם יש לו לאדם בנים רעים ויש לו ספרי סודות לא יתן להם אלא ליראי ה' שנאמר (תהלים כה יד) סוד ה' ליריאי ואל יתנו בני בניו טובים יחזירו להם:

תתתרס. חכם אחד למד סתרי חכמות בא לעירו ולא רצה להגיד שידע כי אם לצדיק אחד אמר לו אותו צדיק אני אודיע שאתה יודע אמר לו אל תגיד כי יש לי בנים [ע"ב] רעים וחתנים אם ידעו שאני יודע כך סתרים יגמלו לאיים עלי אם לא אגלה להם וכתוב סוד ה' ליריאי ולא לאחרים ויעשו רעה להבעיסני לכן אחריש לקיים מה שנאמר (תהלים לז ב) אשמרה לפי מחסום בעור רשע לנגדי ואומר (קהלת נ ז) עת לחשות כרי שלא יחטאו על ידי ואף מסתרי החכמה שכבר יש לי כתובים אתן ביד איש צדיק ולא ביד בניי וחתומים יהיו ואם יהיה בורע ורעי צדיקים ימסרו בידם ואם לאו ביד צדיק ימסרו שיוודע להסחיר כמוני:

ענייני חזק כתיב כאן:

תתתרס"א. 3) יש דברים שהם כדרכי האמורי ואעפ"כ מותר כנון אדם ששיבר בית ישן ובונה בית חדש באותו מקום או חדר יש לזרים בבית להזהר שלא ישנו והחדש על הישן בפתחים ובחלונות אלא יכונו לעשות בחדש כמו בישן ולא ישנו ואם לאו יהיה להם סכנה בחייהם מפני הממונים והכל כתוב בספר הכבוד: תתתרס"ב. 4) אילן היה נמצא עליו כטיפי שיעור והיה פעמים נראה על האילן כאילו טיפי נרות ורצה אחד לקוץ האילן אמר לו החכם הזהר שלא תמית את נפשך אל תתגרה בם ולא יזיקוך ונס הזהר שלא תעשו טנופת שם (א) כי ליליות מתוועדות שם עליו ובספר כבוד כתוב למה זה אילן ולא על אחרי: תתתרס"ג. 5) כתיב (תהלים עח מה מט) ומקניהם לרשפים ישלח בם חרון אפו עברה וועם וצרה משלחת מלאכי רעים וסמך לו (שם שם ג) יפלו נתיב לאסו לא חשך ממות נפשם וחיתם לזכר הסניר הרי אצל רשף וכתיב (איוב ה ז) ובני רשף יגביהו עוף ואמרו (א) על המזיקים ואף על החצים כתיב (תהלים עז ד) שמה שבר רשפי קשת והברד נקרא חצים שנאמר (חבקוק נ יא) לאור חציך יהלכו לגנה ברק חניתך (שמות ט כד) ואש מתלקחת בתוך הברד כשיש רעמים או ברד או המזיקים מורים שהם כשני גרודי מלחמה אלה כנגד אלה ופעמים מולו של אדם חי והגולדים ומכוסים כמו בשריון ואם יש באותה שיירא כדמות אותו ניוק אותו שגולד בו ויש שאין לו אותו מלבוש ויש שלא נולד בו וניזוק בשיבולת שיוורו בו כי יש השבעות שרק שלש שורות וצריך שבוולת שקורין בלעז שפ"ו אם יש בגרוד הנלחמים כשיש רעמים וברקים כדמות או מודים בזה כיון דאיתרע מוליה מוסיקם לו שברמותו ויש שיש לו רפואה אם אותה אשה חיה שרגילה ללכת עם ייכ"ש שאם יתנו לה או תמצא במה וחינע באותו מקום שכבר יורו או ימצא רפואה ולכך סמך אצל רשפים משלחת מלאכי רעים ולא חשך ממות נפשם ואותם הנולדים בכיסוי שמירה:

(6) טע"ז. 3) טע"ב. 4) טע"ג. 5) טע"ד. 6) טע"ה.

תתתרס"ב. 6) פסחים ק"א ב' חמשה טולי הוו ופרש"י שם: שרוח רעה שורה תחתיהם. תתתרס"ג. 6) ברכות ה' א'.

תתתרסד. ב) עת שמיני הלאים יוצאים לעולם ליהודים כגון אבעבועות שקורין בלעז רוביולי'ש ביד מלאכים משולחים ונפקא מינה כשמנידות הנשים זו לזו ויש ילדים שם מיר ישימו עליהם אותם הלאים ונפקא מינה שיתפללו להקב"ה שלא יקבלו בני ביתו מאחרים ולא אחרים מהם וכתב משלחת מלאכי רעים ובזמן שישראל עושים רצון בוראם כתיב (דברים ל ז) ונתן וגו' האלות האלה על איביך וגו' וכתב (ישעיה מג ג) נתתי כפרך מצרים כוש ושנא תחתך:

תתתרסה. ג) יש נשים שקורין להן שטריי"ש אותן מר"ש וולף"א (א) אותן נבראו בין השמשות שיעשו דבר וישתנו מברייתן אשה אחת היתה שטריי"א והיתה חולה ביותר והיו שתי נשים בלילה עמה אחת ישינה ואחת ערה ואותה חולה עמדה בפניה והיתה מנפצת שיערה ורצתה לפרוח ורצתה למוץ דמה של ישינה והערה צעקה והקיצה את חבירתה ותפשו את החולה השטריי"א ואחר כך ישנה עוד אם היתה מוקת להמית את אשה אחרת היתה השטריי"א חיה וכיון שלא יכלה להזיק לאחרת מתה השטריי"א כי צריכה אשר בא מן הדם לבלוע את הדם מן הברש וכן וורולף"א ולפי שהמרי"א והשטריי"א (ב) צריכים [דף קלי"ג] לנפץ שערם קודם שיפרחו לכך משביעין אותה שתבואי בניסוף שער ולא תהא רשאה לצאת אלא ברשוחי ומי שמכה למוקת או כשרואה אותה אינה יכולה לחיות אלא אם כן תאכל מלחם ומלח של מכה אותה וכן אם היא הויקה הניזק צריך לאכול מלחם ומלחם שלה וחזרת הנפש כבתחילה:

תתתרסו. ג) אשה אחת היתה חשודה להיות שטריי"א והיתה מוקת ונרמית ליהודי כחתולה והכה אותה היהודי ולמחר ביקשה מן היהודי שיתן לה מפתו ומן המלח שלו ורצה לתת לה אמר לו זקן אחד (קהלת ז טז) אל תהי צדיק הרבה במקום שחב לאחרים אין אדם יכול להראות חסידותו שאם תחיה תזיק לבני אדם וכיון שהקב"ה המציאה לך זה דונמא עמלק לשאול והענישו על מה שהחיהו: **תתתרסז. ד)** אשה אחת היתה שטריי"א אבל היתה לניזוק מנחת לקחת מלחמה וממלח שלה כגון זו יש לרחם עליה (אס"ה) החזן מתפלל על החולה שמזקת לבריות אין לענות אמן אחריו:

תתתרסה. ט) נשים היו לזקחות עשבים לבשל לבניהם כשהלו ועושות אם יחיה שבט' ימים יתרפא ואם למות שימות בתוך ט' ימים וכן מי שנכפה היה אחר מלחש לחישות אם יתרפא יתרפא בתוך ט' ימים ואם לאו היו מתים בתוך ט' ימים אמר החכם עתידין ליתן את הדין שממיתין את האדם קודם ומנו זה דומה (א) לר' חנינא בן תרדיון שלא רצה לפתוח פיו וכו':

תתתרסז. כתיב אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר אחד היה שאמר לו אביו תלמוד לפני ספר רפואות אמר הבן לא אלמוד כי כשאדע למרחוק חולה עני אם לא אלך שם הרי אני חוטא אם אלך וימות על ידי הוא מת ואם לא אדע רפואות איני חייב אמרו לו הקרובים אליו אילו היית יודע ברפואות היו חיים וכיון שיוכלת לך ללמוד ולעשות ואינך עושה ולומד כאילו אתה תמית אותם: **תתתרע.** כתיב (דברים כד ו) לא יחבול ריחים ורכב כי נפש הוא חובל אחד בא לפני חכם אמר לו לאותו פלוני הרופא הלויית על ספר רפואות

(ב) ספ"ג. (ג) ספ"ד. (ד) ספ"ה. (ז) ספ"ו. (ח) ספ"ז.

תתתרסה. (ב) ב"ר פ"ו אלו השדים שברא הקב"ה את נשמתן וכא לבראות את גופן וקדש השבת ולא בראן. (ג) יעוין פסחים ק"א א': קרן קרחייכי כו'. **תתתרסה.** (ה) ע"ז י"ח א'.

ספר חסידים

שלו אמר לו נפש חבלת כי ביום ובלילה הוא צריך לעיין בו וכשבאין החולים אליו
אומר איני יודע בלא ספרי אמר לו תחזור לו אמר לא אאמין לו שאם אחזור לו
הספר לא ישלם לי אמר לו החכם כשיצטרך לעשות רפואה אמור לו שיבא לביתך
לראות אמר או לא ישלם לי אלא אמתין עד ששרים יבקשוהו לעשות רפואה הרי
בעל כרתו יפדהו אמר לו החכם אדהכי והכי שמא ימות עני שצריך רפואה וימות על ירך:
תתתרהעא. ב. אדם שהולך בין החשודים על סם המות והוא ירא מן ישליכו במאכלו
או במשקו יתקן סכין ויתקן הקתא של סכין כעצם של נחש
וינעוץ בשלחן ואם יש סם המות יזיע הקתא של הסכין כי הנחש מלא ארס ומתקנץ
ממנו סם המות אע"פ שלא נעשה מן הנחש מצא מין את מינו וניעור לכך מויע:
תתתרהעב. לאדם ששונא בני אדם אסור ללמד דברים שיזיקו:
תתתרהעג. ב. למה לא כתב שלמה המלך חכמותיו מה היו ולא כתב אלא ג'
ספרים בלבד כי אם היו נכתבים שאר דברים היו עוסקים בהם
וממעטים להגות בתורה ועוד היה בא לידי ביטול תורה ומצות כי יש חכמה שאדם
רואה בבשר (א) ויודע אם השוחט באותה לילה שימש מיטתו ויש חכמה שאדם יודע
בהמה ובהיה אם היא טריפה או כשירה ואף אם נשחטה הבהמה ונתערבו החתיכות
הכשירות והטריפות יודע איזה כשירה ואיזה טריפה ואיזו נכילה אלא אם היו כתובות
החכמות היה בא לידי רעה שהרעים יאמרו אין בדיקות בהמה לאחר שחששה כי
מכירים אנו אותה שהיא כשירה וכן לכל דבר היה לו חכמה לרעת ולא נכתבה כדי
שלא יסמכו עליה וכל חכמת שלמה וכל מיני חכמה הכל רמוזים בתורה קצתה או
דונתה ואם יאמר לו אדם למה [ע"ב] לא יעשה הקבי"ה שיהיו צדיקים כשלמה אמור
לו כבר היה שלמה חכם מכל אדם ונכשל בחכמה ואם יאמר למה אין גבור כשמשון
אמור כבר נכשל ואם עשיר כקרח נכשל בעושרו (ב) ודואג הרי אין לומר למה לא
עשה חכמים גבורים ועשירים כי הוא יודע מה הוא עושה:

עניין תלמוד תורה כתיב כאן:

תתתרהעד. כתיב (תהלים יט ח) תורת ה' תמימה משיבת נפש ואיזו תורה בעלת
מוס אלא איזו תורה תמימה כשהיא משיבת נפש מי שמוכח את
הנפש ומשיבה מניהנם לתחת כנפי השכינה כמו שנאמר (מלאכי ב ו) ורבים השיב
מעון וכתיב (שם שם) תורת אמת היתה בפיהו לכך (דברים יז ט) ובאת אל הכהנים
וכתיב (שם לא ט) ויתנה אל הכהנים בני לוי כדי שלא יבא חטא על ידם לכך יעמוק
לזכות את הרבים כדי שלא יבא חטא על ידו מתי התורה תמימה כשיעשה מעשים

(ב) ס"פ.

תתתרהעו. ב. (ב) במדרכי ס"ק דחולין מביא בשם אלדר הדני: ואם לא הורחץ משי"ו ושכח ושחט
פיגול. לכן אולי זה כוונת רבנו שכתב: אם השוחט באותו לילה כו', ולפי דברי הרב
שו"ר בכ"ח התמישי צד רכ"ז מצאה החומרא ההיא מקום גם אצל הערכאים יעוין ע"ז באלקוראין.
(ג) במדרש שו"מ מזמור נ"ב: אמר דוד לדואג אתה עשיר, ובמדרש שמואל פ"ז: יש שהרבו
חכמה לטובתן ויש שהרבו חכמה לרעתן כן הרבו לרעתן דואג ואחיתופל יש שהרבו עושר לטובתן
והרבו לרעתן כן הרבו לרעתן קרח וחזן. ולפי"ז צ"ל בדברי רבנו "דואג" אצל שלמה, אבל במדרש
שם איתא כי שלמה הרבה חכמה לטובתו לכן צ"ע.